



**MATERIALELE**  
**Conferinței științifico-practice**  
**„PERSPECTIVELE DE REZILIENȚĂ**  
**A FAMILIEI ÎN CONTEXTUL**  
**MULTIPLELOR CRIZE”**

**EDIȚIA A X-A**

**11 MAI 2023, CHIȘINĂU,**  
**REPUBLICA MOLDOVA**

**Chișinău-2024**  
**Stratum plus**

Editarea volumului „Materialele Conferinței științifico-practice  
‘Perspectivele de reziliență a familiei în contextul multiplelor crize’”  
este realizată cu suportul financiar al Comisiei Naționale a Republicii Moldova pentru UNESCO  
în cadrul programelor de participare UNESCO și a proiectului „Promovarea egalității de gen în  
Moldova prin integrarea perspectivei de gen în familie și instituții de învățământ”

Publication of the volume “Materials of the Scientific-Practical Conference  
‘FAMILY RESILIENCE PERSPECTIVES IN THE CONTEXT OF MULTIPLE CRISES’  
is carried out with the financial support of the National Commission of the Republic of Moldova for  
UNESCO within the UNESCO participation programs and the project “Promoting gender equality in  
Moldova by integrating the gender perspective in the family and educational institutions”

#### DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

“Perspectivele de reziliență a familiei în contextul multiplelor crize”, conferință  
științifico-practică (10 ; 2023 ; Chișinău). Materialele Conferinței științifico-  
practice “Perspectivele de reziliență a familiei în contextul multiplelor crize”, Ediția  
a 10-a, 11 mai 2023, Chișinău / comitet științific: Luminița Drumea [et al.]. – Chi-  
șinău : Stratum Plus, 2024 (Blitz Poligraf). – 226 p. : fig.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova [et al.]. – Texte : lb. rom., engl., rusă. –  
Rez. paral.: lb. rom.-engl., engl.-rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – Editat cu  
suportul financiar al Comisiei Naționale a Republicii Moldova pentru UNESCO.  
– 700 ex.

ISBN 978-9975-3651-5-4. – ISBN 978-9975-3651-6-1 (PDF).

37.0:316.356.2(082)=135.1=111=161.1

P 52

Scopul conferinței este de a reitera importanța instituției familiei și necesitatea abordă-  
rii multidimensionale a acesteia, inclusiv din perspectivă socială și educațională, în ve-  
derea asigurării stării de bine a membrilor familiilor, în special în contextul multiplelor  
crize (pandemiei COVID-19, crizei umanitare generate de războiul în Ucraina, crizei  
energetice).

\* Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.  
Selectarea și prezentarea informației, precum și opiniile expuse în această publicație aparțin au-  
torilor/autoarelor și nu reflectă obligatoriu viziunea UNESCO.

*Se distribuie gratuit.*

© Universitatea de Stat din Moldova, 2024

© Comisia Națională a Republicii Moldova pentru UNESCO, 2024

© Instituția Privată Publicație Periodică „Stratum plus”, 2024

### COMITET ȘTIINȚIFIC:

**Luminița DRUMEA**, Doctor în filologie, Secretar General Adjunct al Comisiei Naționale a Republicii Moldova pentru UNESCO

**Svetlana ANDRIEȘ**, Coordonatoare de program, UN Women in Moldova

**Felicia BECHTOLDT**, Secretară de Stat, Ministerul Muncii și Protecției Sociale

**Valentina BODRUG-LUNGU**, Doctor habilitat, profesor univ., Universitatea de Stat din Moldova, Președinta Gender-Centru

**Valentina CHICU**, Consilieră a Președintei Republicii Moldova în domeniul educației și cercetării

**Otilia DANDARA**, Doctor habilitat, profesor, Prim-prorector, Universitatea de Stat din Moldova

**Dumitru DRUMEA**, Președinte, Speranța'87, Moldova

**Vladimir GUȚU**, Doctor habilitat, profesor univ., decan, Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

**Valeria PASCARU-GONCEAR**, Doctor, lect. univ., Departamentul Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova

**Lilia PASCAL**, Ministerul Muncii și Protecției Sociale

**Viorica REABOI-PETRACHI**, Doctor, lect. univ., Departamentul Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova

**Igor ȘAROV**, Doctor, conferențiar univ., rector, Universitatea de Stat din Moldova

**Maia ȘEVCIUC**, Doctor, profesor univ., șef, Departamentul Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova

**Ana TARNOVSCHI**, Doctor, conferențiar univ., prodecan, Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

**Svetlana TOLSTAIA**, Doctor, conferențiar univ., Departamentul Psihologie, Universitatea de Stat din Moldova

**Carolina ȚURCANU**, Doctor, conferențiar cerc., șef, Centrul de Cercetări Științifice „Politici educaționale și sociale”, Universitatea de Stat din Moldova

**Tataiana UDREA**, Manager de program, UN Women in Moldova

### COMITET ORGANIZATORIC:

**Valentina BODRUG-LUNGU**, Doctor habilitat, profesor univ., Universitatea de Stat din Moldova, Președinta Gender-Centru

**Vladimir GUȚU**, Doctor habilitat, profesor univ., decan, Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

**Aura MUTRUC**, Universitatea de Stat din Moldova

**Igor ȘAROV**, Doctor, conferențiar univ., rector, Universitatea de Stat din Moldova

**Maia ȘEVCIUC**, Doctor, profesor univ., șef, Departamentul Științe ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova

**Ana TARNOVSCHI**, Doctor, conferențiar univ., prodecan, Facultatea Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova

**Carolina ȚURCANU**, Doctor, conferențiar cerc., șef, Centrul de Cercetări Științifice „Politici educaționale și sociale”, Universitatea de Stat din Moldova

**Miroslava VALIC**, Universitatea de Stat din Moldova

Tehnoredactare: Carolina ȚURCANU

# CUPRINS

Conceptul celebrării zilei internaționale a familiei . . . . . 9

## COMUNICĂRI ÎN PLEN

Andriana BÂTCA,  
Ina SCATICAIOV  
(Republica Moldova)

Măsurile statului de suport pentru  
familiile cu copii

Viorica  
REABOI-PETRACHI  
(Republica Moldova)

Reziliența psiho-emoțională a ca-  
drelor didactice în contextul crizei  
umanitare

Svetlana TOLSTAI  
(Republica Moldova)

Reziliența psiho-emoțională a  
părinților în situații de urgență

Lucia FLIURȚA  
(Republica Moldova)

Reziliența psiho-emoțională a  
adolescenților în situații de urgență

Valeria  
PASCARU-GONCEAR  
(Republica Moldova)

Recomandări pentru acordarea  
asistenței psihologice și pedagogice  
refugiaților

Tatiana UDREA  
(Republica Moldova)

Inițiative de susținere economică  
a familiilor prin prisma de gen în  
contextul crizelor

Dumitru DRUMEA  
(Republica Moldova)

Importance of fighting GBV: why  
is important to protect the women?

## COMUNICĂRI ÎN ATELIER

<b>E. АНДРЕЕВСКАЯ</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Психологическая опасность образовательной среды для жизни и здоровья детей и подростков . . . . .	13
<b>Л. АНЦИБОР, Т. НОСОВА</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Влияние ипповенции на психоэмоциональный статус и устойчивость женщин в период кризиса . . . . .	21
<b>V. BALERCĂ</b> ( <i>România</i> ). Intervenția psihologului de familie în reglarea situațiilor de criză . . . . .	29
<b>M. BLÎNDUL</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Influența familiei asupra modului sănătos de viață a copiilor . . . . .	37
<b>A.-R. BORȘ</b> ( <i>România</i> ). Family-school partnership practices . . . . .	43
<b>Н. БРАЙЛЯН</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Взаимосвязь асертивного поведения и уровня мотивации достижения успеха в учебной деятельности студентов вуза . . . . .	49
<b>F. CHEIA</b> ( <i>România</i> ). Adaptarea curriculară pentru integrarea copiilor cu cerințe educative speciale (C.E.S) și schimbările de perspectivă generate de fenomenul globalizării . . . . .	59
<b>O. GROIȚĂ</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Valorificarea consilierii în eficientizarea relațiilor cu familia la persoanele dependente de droguri . . . . .	71
<b>T. IVANOV</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Strategii de reglare emoțională la supraviețuitoarele violenței în familie . . . . .	85
<b>C. L. LUNG</b> ( <i>România</i> ). Rolul familiei în viața pacienților cu boli inflamatorii cronice și psihopatologie asociată . . . . .	95
<b>R.-M. LUPUȘOR</b> ( <i>România</i> ), <b>V. BODRUG-LUNGU</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Rolul familiei în procesul de integrare a copilului cu autism în procesul educațional . . . . .	103

<b>L. MARGINEAN</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Importanța promovării de către autorități a mesajelor cu privire la dreptul copiilor la o familie . . . . .	109
<b>B. ПАСКАРУ-ГОНЧАР</b> ( <i>Республика Молдова</i> ). Рекомендации для оказания психолого-педагогической помощи беженцам . . . . .	119
<b>A. RACU, T. MUNTEANU</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Noi viziuni asupra familiei care are în componență copii cu dizabilități. . . . .	129
<b>O. RUDIC</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Abordări internaționale de combatere a inegalităților de gen în contextul multiplelor crize recente, cu efect de ameliorare a impactului asupra familiei . . . . .	139
<b>M. SUCIAGHI</b> ( <i>România</i> ). Rolul și implicarea familiei în îngrijirea pacienților spitalizați în secțiile de anestezie și terapie intensivă . . . . .	153
<b>S. TOLSTAIA</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Reziliența psihologică a părinților în situații de urgență . . . . .	163
<b>M. TOMA</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Importanța terapiilor individuale în demersul compensator și / sau recuperator al elevului cu C.E.S. . . . .	173
<b>M. UNGUREANU</b> ( <i>România</i> ). Soluții ale școlii pentru reziliența familiei. Eroii basmelor — modele de reziliență . . . . .	183
<b>D. VASILACHE</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Teorii ale conceptului de cuplu: sinteze teoretice . . . . .	191
<b>H. WITTMAN</b> ( <i>Israel</i> ). Teaching methods of multilingual education in schools. Motivation and multilingual education in schools . . . . .	199
<b>B. BEAUJOLAIS</b> ( <i>United State of America</i> ), <b>V. BODRUG-LUNGU</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Empowerment self-defense as a strategy to promote family resilience in Moldova. . . . .	211
<b>Д. ДРУМЯ</b> ( <i>Republica Moldova</i> ). Роль НПО в продвижении института семьи и гендерном воспитании в контексте устойчивости семьи в период множественных кризисов (на примере деятельности НПО «Speranta'87 Moldova») . . . . .	219

## CONCEPTUL CELEBRĂRII ZILEI INTERNAȚIONALE A FAMILIEI

Ziua Internațională a Familiei este marcată anual la 15 mai, în conformitate cu Rezoluția 47/237 din 20 septembrie 1993 a Adunării Generale a ONU. Prin adoptarea rezoluției respective, Națiunile Unite au confirmat angajamentul de a promova progresul social și standarde de viață mai bune pentru familiile din întreaga lume, sprijinând nu numai familiile, dar și culturile de pe glob.

Această zi oferă o oportunitate de a crește gradul de conștientizare cu privire la problemele legate de familii și de a fortifica cunoștințele despre procesele sociale, economice și demografice care le afectează. Obiectivul principal al acestei zile este de a evidenția importanța familiilor în cadrul societății și de a promova valorile majore ale familiei: dragoste, respect, egalitate, parteneriat, împărțirea responsabilităților casnice, prevenirea/ combaterea violenței în familie, concilierea vieții profesionale cu viața de familie, etc.

Prin Hotărârea Parlamentului nr. 433 din 26.12.1990 cu privire la zilele comemorative, zilele de sărbătoare și la zilele de odihnă în Republica Moldova, începând cu anul 2010, Ziua Familiei este consemnată ca sărbătoare la nivel național pe data de 15 mai. Guvernul, structurile de stat, APL, organizațiile non-guvernamentale, instituțiile de învățământ și persoanele fizice, etc. sunt încurajate să organizeze celebrarea Zilei pentru promovarea valorilor familiei.

În anul 2023 la nivel global Ziua de 15 mai are ca subiect: **Familiile și noile tehnologii**. Tehnologiile au devenit o parte componentă a existenței umane, atât cu impact negativ cât și cu impact pozitiv. În contextul, transformărilor sociale rapide, valorificarea acestora reprezintă instrumente valoros al dezvoltării durabile.

Reiterăm faptul că familia este unitatea de bază a societății. În familie din copilărie învățăm abilitățile esențiale de viață, care ne ajută să supraviețuim și să ne dezvoltăm pe tot parcursul vieții.

Pe parcursul ultimilor ani, ne-am confruntat cu diverse amenințări și nesiguranțe. În acest proces, am pierdut multe dar și am învățat și învățăm multe lucruri. Drept provocare dar și condiție a dezvoltării

Conferința științifico-practică  
„PERSPECTIVELE DE REZILIENȚĂ A FAMILIEI ÎN CONTEXTUL MULTIPLELOR CRIZE”  
11 mai 2023, Chișinău, Republica Moldova

umane se conturează capacitatea noastră de reziliență în plan personal, social și profesional, atât la nivel de familie cât și la nivel de societate.

În contextul celor menționate anterior, în vederea celebrării Zilei Familiei în 2023, se propune organizarea conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională la tema: **PERSPECTIVELE DE REZILIENȚĂ A FAMILIEI ÎN CONTEXTUL MULTIPLELOR CRIZE**. Evenimentul este organizat în colaborare dintre Universitatea de Stat din Moldova, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației și Cercetării, UNESCO, UN Women, Platforma pentru Egalitate de Gen, Gender-Centru, HopeSperanta<sup>87</sup>.

Scopul conferinței este de a reitera importanța instituției familiei și necesitatea abordării multidimensionale a acesteia, inclusiv din perspectivă socială și educațională, în vederea asigurării stării de bine a membrilor familiilor, în special în contextul multiplelor crize (pandemiei COVID-19, crizei umanitare generate de războiul în Ucraina, crizei energetice).



## COMUNICĂRI ÎN PLEN

MĂSURILE STATULUI DE SUPORT  
PENTRU FAMILIILE CU COPII

**Andriana BÂTCA, Ina SCATICAILOV**  
*Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Republica Moldova*

REZILIENȚA PSIHO-EMOȚIONALĂ A CADRELOR DIDACTICE  
ÎN CONTEXTUL CRIZEI UMANITARE

**Viorica REABOI-PETRACHI, dr., lect. univ.**  
*Departamentul Științe ale Educației,  
Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova*

REZILIENȚA PSIHO-EMOȚIONALĂ A PĂRINȚILOR  
ÎN SITUAȚII DE URGENȚĂ

**Svetlana TOLSTAIA, dr., conf. univ.**  
*Departamentul Psihologie,  
Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova*

REZILIENȚA PSIHO-EMOȚIONALĂ A ADOLESCENȚILOR  
ÎN SITUAȚII DE URGENȚĂ

**Lucia FLIURȚA**  
*AveCopii, Republica Moldova*

RECOMANDĂRI PENTRU ACORDAREA ASISTENȚEI  
PSIHOLOGICE ȘI PEDAGOGICE REFUGIAȚILOR

**Valeria PASCARU-GONCEAR, dr., lect. univ.**  
*Departamentul Științe ale Educației,  
Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova*

INIȚIATIVE DE SUSȚINERE ECONOMICĂ  
A FAMILIILOR PRIN PRISMA DE GEN  
ÎN CONTEXTUL CRIZELOR

**Tatiana UDREA,**  
*Manager de program, UN Women în Moldova, Republica Moldova*

IMPORTANCE OF FIGHTING GBV:  
WHY IS IMPORTANT TO PROTECT THE WOMEN?

**Dumitru DRUMEA, dr.**  
*Secretar General Speranța '87, Moldova, Republica Moldova*

## Noi viziuni asupra familiei care are în componență copii cu dizabilități

**A. RACU, T. MUNTEANU**

Familia reprezintă prima și cea mai importantă instituție socială cu rol deosebit în educarea copilului. Rolul ei ca factor socializator a fost pe larg analizat în literatura de specialitate, oferite de cercetările sociologice și pedagogice în legătură cu factorii de risc familiali care determină apariția și structurarea devierilor comportamentale la copii. Procesul formării familiei sau al destrămării acesteia, specificul educării copiilor în sânul familiei, particularitățile relațiilor între soți și cauzele conflictelor în familie, legătura generațiilor în familie, factorii socio-economici și socio-culturali care determină modul de viață în familie — acestea sunt doar unele dintre multiplele probleme care fac obiectul cercetărilor sociologice. Ca verigă principală a societății, studierea familiei prezintă un interes major atât teoretic, cât și practic.

**Cuvinte-cheie:** *cerințe educaționale speciale, copii cu dizabilități, familia, incluziune, partenariat*

## New visions of the family with children with disabilities

**A. RACU, T. MUNTEANU**

The family is the first and most important social institution with a special role in the upbringing of the child. Its role as a socializing factor has been extensively analyzed in the literature, offered by sociological and pedagogical researches in relation to family risk factors that determine the emergence and structuring of behavioral deviations in children. The process of family formation or family breakdown, the specifics of raising children within the family, the peculiarities of the relationship between spouses and the causes of conflict in the family, the link between the generations in the family, the socio-economic and socio-cultural factors that determine the way of life in the family — these are just some of the many issues that are the subject of sociological research. As the main link in society, the study of the family is of major theoretical and practical interest.

**Keywords:** *special educational needs, children with disabilities, family, inclusion, partnership*

Vectorul integrării europene, declarat în Republica Moldova, dictează o revizuire a atitudinii de până acum față de persoanele cu probleme, în sensul creării unor condiții adecvate pentru incluziunea lor socială, în-lăturării cu desăvârșire a factorilor care determină stagnarea în toate manifestările sale.

Un copil cu cerințe educaționale speciale înseamnă o mare schimbare în viața familiei. Mulți părinți sunt dezorientați, fără speranță. Ei au nevoie de înțelegere, de un sfat, de o vorbă bună. Parteneriatul dintre instituțiile educaționale, dintre părinți, specialiști și comunitate le poate asigura copiilor cu dizabilități o mai bună calitate a vieții. Comunitatea trebuie să înțeleagă că fiecare copil cu dizabilități redat familiei este un mare bun câștigat. În acest sens, nici un preț nu este prea mare.

Familia care are în îngrijire copii cu dizabilități de diferite niveluri de gravitate, este o familie cu profil specific [4, 7, 5].

Eșantionul cercetării a fost alcătuit din familii care au în grijă copii cu dizabilități

Cercetarea/ investigația sociologică a inclus:

- Studiarea condițiilor de viață, a necesităților concrete ale familiilor care au în componența lor copii cu dizabilități severe și profunde.
- Situația reabilitării acestor copii; situația reală a copilului în familie [8, 9].

Au fost studiate diverse caracteristici social-psihologice ale familiilor care au în grijă persoane cu dizabilități, caracteristici care au influențat asupra nivelului de dezadaptare a părinților, asupra relațiilor din familie și a interacțiunii acestora cu societatea.

Experiența noastră și datele sondajului ne permit să concluzionăm următoarele:

Procesele de tranziție au afectat întreaga societate, în mod deosebit lovind copiii — segmentul social cel mai neajutorat și mai sensibil. Sărăcia rămâne problema prioritară a familiilor investigate.

Odată cu apariția problemelor de sănătate a copilului în familie intervine un disconfort psihologic: repartizarea responsabilităților între părinți; păstrarea serviciului; sentimentul de singurătate; disperarea; atenția față de copilul bolnav; destrămarea familiei.

Datele studiului și analiza literaturii confirmă că familiile care au copii cu dizabilități se confruntă cu probleme de ordin:

- *economic*, care rezidă în faptul că familia trebuie să învețe să trăiască dintr-un venit mic, care nu permite achitarea costurilor în creștere

pentru medicamente și educație; din cauza solicitării sale permanente de către persoana cu dizabilități nu are timpul necesar pentru a realiza alte venituri;

- *social*, care se exprimă printr-un grad ridicat de izolare, familiile trebuind să facă față noilor condiții și să depună eforturi pentru a-și păstra integritatea și relațiile cu rudele, prietenii, să stabilească relații cu organizațiile donatoare pentru această categorie de familii;
- *emoțional*, care survin în urma confruntării familiei cu sentimentul singurătății, al izolării, cu mentalitatea preconcepută a societății privind acest segment social;
- *practic*, care constă în cumulara numeroaselor funcții, cărora trebuie să le facă față părinții: să gestioneze econom bugetul familiei, să câștige bani, să fie pedagogi și educatori, să țină cont de interesele celorlalți membri ai familiei;
- *informațional*, care se exprimă prin închistarea familiei în problemele proprii, lipsa informației și incapacitatea de a căuta informația respectivă, jena de a solicita ajutor cuiva, împăcarea cu faptul că situația nu mai poate fi redresată și că trebuie suportată ca atare [4, 7, 5].

***Pentru promovarea unei noi calități a vieții persoanei cu dizabilități sunt necesare:***

- Schimbarea atitudinii/ mentalității societății.
- Crearea serviciilor centrate pe nevoile speciale ale persoanei cu dizabilități și suportul individualizat, asigurat acestor persoane.

Rezultatele studiului efectuat ne-au permis să determinăm atitudinea părinților față de copii cu dizabilități, din clipa când li s-a confirmat deficiența copilului, părinții reacționează în mod diferit, retrăind puternice emoții negative: disperare, frustrare, dezorientare, decepție, nesiguranță pentru viitor.

În aceste situații majoritatea părinților apreciază inadecvat posibilitățile psihofizice ale copilului și adoptă mai multe tipuri de comportament. După lucrarea dr. hab., Aurelia Racu (1977) deosebim:

- Comportament favorabil pentru copil.
- Comportament nefavorabil pentru copil.

***Comportament favorabil sau atitudine adecvată:***

- stabilirea unor relații în familie, când copilul cu deficiențe în dezvoltarea sa este tratat ca un copil sănătos;
- recunoașterea statutului acestuia de membru cu drepturi depline al familiei;

- respectarea personalității acestuia;
- încrederea în posibilitățile lui de dezvoltare;
- acceptarea atât a copilului, cât și a defectului său [2, 4, 7].

Comportamentul nefavorabil sau atitudinea inadecvată este de mai multe tipuri. A. Racu [6] analizează 4 cazuri din cele întâlnite mai frecvent:

1. **„Hipertutelarea”** — părinții încearcă un sentiment puternic de vină față de acest copil, caută în permanență să-și răscumpere această vină. Apare un sentiment de dragoste și milă oarbă. Acești copii sunt excluși din orice activitate, lipsiți de posibilitatea de a depune vreun efort pentru rezolvarea celor mai elementare probleme.

Consecințe: copilul devine totalmente dependent de părinții săi și inadaptat la cerințele vieții.

2. **„Supraaprecierea”** — părinții apreciază incorect posibilitățile psihofizice ale copilului, neagă cu vehemență deficiența prezentă. Nu vor să creadă în diagnosticale calificate ale specialiștilor, nu admit niciun fel de concluzii ale comisiilor abilitate.

Consecințe: copilul și părinții trăiesc o situație tensionată, insistând și perseverând în atitudinea lor neadecvată. Efectul negativ al unei asemenea atitudini este foarte evident în cazul când părinții încearcă să obțină niște performanțe de dezvoltare intelectuală la copilul cu deficiență mentală mai puțin pronunțată, provocându-i copilului traume psihologice și chiar unele îmbolnăviri.

3. **„Pesimismul”** — îl adoptă acei părinți ce au recurs la „tactica trădării” renunță la orice speranță, abandonează toate eforturile îndreptate spre ameliorarea situației. Este vorba despre „pierderea sensului vieții”. Acești părinți sunt convinși că toate încercările de a educa și instrui un copil cu dizabilitate sunt inutile.

Consecințe: părinții nu-și mobilizează puterile pentru recuperarea și integrarea copilului în societate. Adeseori renunță la copil sau, dacă îl lasă în familie, nu se pot împăca cu defectul acestuia.

4. **„Indiferența”** — părinții se împacă cu defectul, dar nu acceptă copilul ca atare. Simt lipsiți de emoții, ignoră și neglijează acest copil. Sunt frecvente și cazurile de abuz fizic. Copilului nu i se acordă atenția cuvenită, el nu primește îngrijirea și educația specială [6].

Consecințe: copilul nu mai figurează în calcul la acești părinți, el trece pe plan secund. În cele mai dese cazuri acești copii sunt abandonați la maternitate sau „predați” mai târziu instituțiilor speciale.

Această atitudine are o influență nefastă asupra dezvoltării psihice a copilului, părinții reducând la minimum contactul cu el.

Aceste extreme sunt destul de periculoase și duc la consecințe grave, nedorite în soarta copilului cu dizabilități, pot încetini procesul de corecție și recuperare, influențează negativ și posibilitățile de adaptare socială.

Atitudinea incorectă a părinților față de copiii cu deficiențe, cum menționa L. Vâgotski, este cauza tuturor influențelor negative ce duc la inadaptarea socială a copiilor.

Numai prin apreciere justă, reală a posibilităților și capacităților copilului, se formează relații optime ce influențează favorabil evoluția procesului de adaptare.

Acceptarea defectului nu înseamnă resemnare, negare sau ignorare, ci este capacitatea părinților, rudelor de a considera acest fapt împlinit ca realitate în care se află copilul lor, acordarea atenției și sprijinului lor pe parcursul întregii vieți a copilului cu deficiențe și dizabilități.

În scopul ameliorării mediului moral psihologic în familie am organizat discuții cu familiile copiilor cu dizabilitate.

În procesul discuțiilor, sugestiilor, propunerilor, selectate la ședințele specialiștilor și părinților au fost evidențiate unele probleme specifice.

*Părintele care are în îngrijire copil cu dizabilități este:*

- părintele unui copil în general și, în special, al unui copil cu cerințe educaționale speciale.
- membru al familiei care are responsabilitatea de a asigura resursele financiare necesare existenței familiei sale.
- partenerul de viață al soartei sale.
- prietenul, asistentul medical și educatorul copiilor săi.
- gospodarul și administratorul casei.
- profesionist în munca pentru care s-a pregătit.
- persoană care-și asumă responsabilitatea pentru orice se întâmplă în familia sa [5].

Multe dintre mamele cu copii cu dizabilități au renunțat la locul de muncă pentru a putea îngriji de copilul bolnav. Ea este însoțitorul copilului, asigurându-i supravegherea și îngrijirea.

Datele studiului confirmă: copiii cu dizabilități sunt supuși unui risc mai mare de a deveni copii cu un singur părinte, în acest sens existând diferite motive: absența îndelungată din familie; decizia, din anumite motive, de a rămâne părinți singuri; decesul; divorțul; apariția diverselor probleme legate de dizabilitățile copilului.

Este cunoscut că în viața oricărui copil părintele are cea mai mare influență în viață. Părintele trebuie să știe ce să întreprindă pentru a fi cel mai bun părinte/educator pentru copilul său. Aceasta este o muncă grea și presupune eforturi susținute.

Astfel, părintele trebuie:

- să-și asume responsabilitatea de a munci mai mult;
- să-și asume responsabilitatea de a asigura financiar și material familia [ibidem].

Menționăm și faptul că familia cu un singur părinte este mai săracă. Părintele însoțitor al copilului cu dizabilități se confruntă cu următoarele: renunță la profesia sa; este supus unui grad ridicat de izolare; are un salariu mic pe care nu îl primește întotdeauna la timp; datorită solicitării sale permanente de către persoana cu dizabilități nu are timpul necesar pentru a realiza alte venituri; munca de însoțitor îi cere pregătire și eforturi suplimentare; timpul liber aproape că nu există.

Rolul statului (după părerea părinților) în soluționarea problemelor familiei cu copii cu dizabilități constă în:

- Susținerea îngrijirii copilului cu dizabilități și a familiei acestuia pentru a preîntâmpina abandonul.
- Asigurarea unui loc de muncă adecvat părinților cu copii cu dizabilități, pentru a asigura îngrijirea copiilor lor.
- Asigurarea unei locuințe și a condițiilor de trai pentru creșterea, dezvoltarea și asigurarea existenței întregii familii.

*Copiii cu dizabilități de vârstă timpurie (părerea părinților):*

- pot fi îngrijiți de unul dintre părinți acasă, în condiții de domiciliu, dar banii acumulați sunt mai puțini, iar costurile sunt ridicate;
- pot fi îngrijiți de către alți membri ai familiei, de către rude, dacă acestea acceptă;
- pot fi îngrijiți în creșă/grădiniță, dacă dizabilitățile nu sunt prea grave;
- pot apela la centrele de zi de recuperare, dacă acestea există în localitatea lor.

*Copiii cu dizabilități de vârstă școlară, adolescenții (părerea părinților):*

- pot să frecventeze școala specială sau obișnuită, în funcție de dizabilitate;
- un părinte sau o altă persoană poate fi însoțitor, dacă dovedește că locuiește împreună cu persoana cu dizabilități și dacă dizabilitatea necesită acest lucru [6].

### Concluzii și recomandări

Studiul a confirmat o dată în plus că, în condițiile tranziției la economia de piață, familiile care au în îngrijire copii cu dizabilități au rămas în afara preocupărilor ordonate, sistematice ale statului și societății. În consecință, în comparație cu alte familii, acestea sunt defavorizate sub diverse aspecte: *economic* (de regulă, lucrează un singur părinte, iar atunci când familia este monoparentală unicul venit sunt indemnizațiile și ajutoarele, de multe ori sporadice); *social* (familiile trăiesc în izolare, dizabilitatea copilului ținut la pat le determină să se închidă între patru pereți); *emoțional* (problemele îi aduc pe părinți în pragul disperării, iar sentimentul că nu pot face nimic pentru copilul suferind le macină sănătatea psihică și fizică); *profesional* (cel puțin unul dintre părinți renunță la carieră pentru a putea îngriji copilul, fiind nevoit să se descurce în chestiuni medicale, psihopedagogice, economico-financiare etc.); *informațional* (aflându-se în izolare, familiile se pomenesc într-un vid informațional, fără a ști cui să ceară ajutor, cum să îngrijească copilul etc.).

Deși majoritatea părinților înțeleg că instituționalizarea nu este cea mai bună soluție, ei recurg la ea de nevoie. Având mâinile dezlegate, ei pot să muncească pentru a câștiga banii pentru medicamente, îngrijire medicală și alte necesități vitale pentru copilul lor.

În situația când în Moldova numărul copiilor cu dizabilități este în continuă creștere, iar relansarea economiei întârzie, statul ar trebui să includă în lista de priorități familiile ce îngrijesc de copiii cu dizabilități, stabilindu-le niște indemnizații care să le permită să ducă o viață decență, creând o infrastructură de asistare a acestor familii, cum ar fi centrele de zi, centre de activități, de plasament temporar, de recuperare, de instruire etc..

Rezultatele vor veni mai repede dacă statul va conlucra cu structurile nonguvernamentale (societatea civilă) care, grație parteneriatului cu diverse organizații internaționale, au acumulat o experiență valoroasă, bazată pe standarde și principii europene de îngrijire a copiilor cu dizabilități. Aceasta ar putea fi implementată pe teren autohton, cu atât mai mult, cu cât autoritățile moldovene au declarat vectorul european drept politică de stat pentru următorii ani.

Governarea trebuie să înțeleagă că nu există cale întoarsă în problema copiilor cu dizabilități. Soluțiile moștenite din vechiul regim nu mai pot fi aplicate dacă dorim să devenim un stat civilizat.

Efortul în prevenirea instituționalizării copiilor cu dizabilități trebuie să fie real, nu declarativ.



Există necesitatea evidențierii copiilor cu dizabilități grave aflați în grija părinților (cunoașterea; prevenirea; sprijinul la timp al unei dezvoltări care să dea copiilor o șansă: adaptarea, integrarea socială) și asigurarea acestora cu servicii de asistență complexă psihopedagogică și medico-socială.

Părinții care au în grijă copii cu dizabilități necesită instruire și implicare în recuperarea propriului copil. Este necesar a promova și dezvolta voluntariatul în sprijinul copiilor aflați în dificultate.

Echipa multidisciplinară va organiza activități cu părinții, cu copilul și familia acestuia, incluzând: instruire, consultații, activități de corecție de recuperare complexă, în care sunt implicați părinții, copilul, specialiștii și comunitatea.

Rezultatele studiului s-au materializat în realizări precum elaborarea și implementarea proiectelor în favoare familiilor care au în componență copii cu dizabilități formarea echipelor de voluntari și editarea broșurii Vocea părinților (coord. APDI Humanitas).

### References

1. Cuznețov, L. *Consilierea parentală*. Chișinău: Primex-com SRL, 2013.
2. Cuznețov, L. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: CEP USM, 2008.
3. Danii, A., Popovici, D.V., Racu, A. *Intervenția psihopedagogică în școala incluzivă*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007.
4. Gagauz, O. *Familia contemporană între tradițional și modern*. Chișinău: „Tipogr.-Sirius” SRL, 2011. 280 p.
5. Racu, A. *Asistența psihopedagogică a copiilor cu dizabilități și a familiilor în condițiile educației incluzive*. Chișinău, 2012.
6. Racu, A. *Interacțiunea dintre școala auxiliară și familie în adaptarea socială a elevilor*. Chișinău: Editura Știința, 1982.
7. Racu, A., Popovici, D.V., Danii, A. *Educația incluzivă. Ghid pentru cadrele didactice și manageriale*. Chișinău: Ed. Universul, 2009.
8. Racu, A., Popovici, D.-V., Danii, A., Crețu, V. *Intervenția recuperativ-terapeutică pentru copiii cu dizabilități multiple*. Chișinău: Ed. Pontos, 2009.
9. Шипицина, Л.М. *Развитие навыков общения у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью*. Санкт-Петербург: Издательство Союз, 2004.

A. RACU, T. MUNTEANU

Noi viziuni asupra familiei care are în componență  
copii cu dizabilități

**Date despre autori**

**Aurelia RACU** (*Republica Moldova*). Doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”.

**E-mail:** racuaurelia13@gmail.com

**ORCID:** 0000-0001-5116-867X

**Tatiana MUNTEANU** (*Republica Moldova*). Doctorandă, Școala Doctorală Științe Sociale, Departamentul Psihologie, Universitatea de Stat din Moldova.

**E-mail:** munteanunatalia44@gmail.com

**ORCID:** 0000-0003-4816-4410